

# VÁCLAV HAVEL – DÁLKOVÝ VÝSLECH 1948 a padesátá léta

## METODICKÝ LIST PRO PEDAGOGY

### KONTEXT

Václav Havel se narodil v roce 1936, jeho bratr Ivan o dva roky později do bohaté podnikatelské a intelektuální rodiny. Jeden Havlův dědeček byl československý diplomat Hugo Vavrečka, druhý byl stavitel paláce Lucerna Václav Havel. Strýc Václava Havla Miloš Havel byl zakladatelem barrandovských filmových studií. Rodina byla zámožná, ale bohatství nikdy nebylo hlavním hnacím motorem – spíše šlo o podnikavost v dobrém slova smyslu, chuť něco vytvářet, rozvíjet a budovat.

Oběma synům se dostalo velmi dobrého vychování a vzdělání. V roce 1947 začal Václav Havel jako jedenáctiletý navštěvovat elitní chlapeckou školu na zámku v Poděbradech. Instrukce se podobala britským internátním školám a navštěvovali ji studenti z různého prostředí – z venkovských lékařských rodin, prominentních pražských rodin (mezi které Havlovi jistě patřili), děti diplomatů apod. Na této škole se Havel seznámil mj. s budoucími filmovými režiséry Milošem Formanem a Ivanem Passerem. Školní řád byl přísný, chlapci byli bodováni, museli udržovat pořádek v ložnicích a výchova probíhala metodou internátního drilu.

Rok 1948 a únorový puč, při němž převzala do rukou veškerou moc v zemi komunistická strana, zasáhl do osudů rodiny velmi tvrdě. Rodině byl odebrán a zestátněn majetek, její členové přišli o své postavení a vliv. Václav Havel ale ještě v roce 1948 jako jedenáctiletý chlapec politické změny příliš nereflektuje a do třídní kroniky si v květnu 1948 poznamenává: „Po volbách se nic tak zvláštního nestalo, aby to bylo hodno zapsání v tuto kroniku.“ Škola však byla v roce 1950 uzavřena a její ředitel skončil v dolech.

### VÁCLAV HAVEL – STUDIUM A PROFESNÍ SMĚŘOVÁNÍ PO ROCE 1948

Ukázka ze životopisného rozhovoru Dálkový výslech reflektuje změny, které rok 1948 přinesl do života rodiny, a především samotného Václava Havla v době dospívání. Po návratu z Poděbrad nosil

Václav Havel i jeho bratr na sobě již cejch „buržoazního živlu“, který si nezaslouží ani maturitu. Komunisté se domnívali, že podobní mladí lidé z nevhodných rodin se mohou očistit pouze manuální prací. Václav Havel nakonec nachází s pomocí rodičů místo chemického laboranta. Tato profese mu však nikdy nepřišla k srdci. Již v této době projevil některé ze svých základních vlastností – vytrvalost a houževnatost, díky nimž se mu podařilo večerně vystudovat gymnázium ve Štěpánské ulici v Praze. Zde potkal mnoho spolužáků z podobných rodin a společně vytvořili neformální debaťní společnost, tzv. Šestatřicátníky (podle roku narození), jejímž smyslem byly diskuse o politice, hospodářství a filozofii. Skupina vydávala také svůj časopis a almanachy, které často ilustrovala Václavova matka Božena Havlová. V té době píše Havel také první mladické básně – v porovnání s jeho pozdější tvorbou šlo o překvapivě rozmáchlou poezii inklinující až k bombastickému patosu. Sám ale také navštěvuje některé české básníky, např. Vladimíra Holana. Jako leckterý mladý člověk tohoto věku tráví Václav Havel mnoho času debatami po kavárnách, v jedné z nich – v kavárně Slavie – se seznamuje se svou budoucí ženou Olgou Šplíchalovou.

Zdroj: Michael Žantovský: *Havel*. Argo, Praha 2014.

## DÁLKOVÝ VÝSLECH (1986)

*Dálkový výslech* je kniha-rozhovor, kterou inicioval novinář Karel Hviždala. Václav Havel v ní odpovídá na jeho otázky a chronologicky zde reflektuje vlastní život. Je to vlastně jakási autobiografie, o níž Havel mluvil jako o polovzpomínkách. Vznikala na dálku přes železnou oponu, v době, kdy Václav Havel byl československým disidentem a Karel Hviždala žil jako emigrant v Německu. *Dálkový výslech* vyšel poprvé česky v Londýně v roce 1986 k Havlovým padesátým narozeninám, v Československu vyšel v roce 1989. Na tuto knihu navázal o mnoho let později titul *Prosím stručně* (2006), v němž Václav Havel reflektuje své pozdější období aktivní politické dráhy a následně odchodu z politiky. Tento druhý knižní rozhovor je doplněný dokumenty, úryvky osobních denních záznamů, poznámkami a instrukcemi prezidentovým spolupracovníkům.

## JAK A PROČ ČÍST UKÁZKU VE VÝUCE

Životopisná zповěď *Dálkový výslech* je pro učitele i studenty dobrým zdrojem informací o životě Václava Havla i jeho historických okolnostech. Havel se v této knize otevřeně a upřímně zpovídá nejen z mnoha životních vítězství, ale i proher. Jedná se o text čtivý a v porovnání s Havlovým esejistickým i dramatickým dílem méně náročný, a tedy přístupný mladší čtenářské generaci.

Ukázka, v níž Václav Havel vzpomíná na svá léta dospívání, je pro žáky a studenty zajímavá už proto, že pojednává o člověku přibližně v jejich věku. Do jeho života však zasáhla politika a dějiny, což musel jistě vnímat jako nespravedlnost. Václav Havel ale vždy k životu přistupoval aktivně a hledal

si cesty, jak uskutečnit své sny. Díky této odhodlanosti vystudoval večerně gymnázium a později po mnoha odmítnutích se dostal i na Divadelní fakultu Akademie múzických umění. Na příběhu konkrétní historické postavy si dnešní mladí lidé uvědomí, jak tehdejší režim zasahoval do života obyčejných lidí, jak mařil sny mladých lidí a jak ovlivňoval život několika generací. Zároveň však příběh Václava Havla slouží jako příklad – je důležité se nevzdávat, jít za svým snem a hledat cesty, jak k němu dospět. Václav Havel je příkladem člověka aktivního, který se rád setkával s lidmi, diskutoval a vyjadřoval se ke světu okolo sebe. I tento moment může být pro dnešní mladé lidi inspirativní, byť se vyjadřují k okolnímu životu jinými nástroji – účastí ve skupinách na sociálních sítích, příspěvky na těchto sítích, blogy apod. Podstata je ale stejná – mladí lidé by se měli zajímat o svět okolo sebe a učit se v něm orientovat, setkávat se s vrstevníky z různých prostředí, diskutovat, tříbit názory a argumentovat.

Ukázka umožňuje učitelům diskutovat se žáky a studenty o:

- nástup totalitního komunistického režimu v roce 1948 a jeho dopady na životy lidí v tehdejším Československu:
  - odebírání a zestátnění majetku,
  - adorace dělnické třídy a perzekuce lidí pocházejících z dřívějších buržoazních rodin;
  - moc komunistické strany nad životy obyčejných lidí – určování, kdo může a nemůže studovat, kde bude člověk pracovat apod.;
  - svázanost života a stále menší prostor pro to, aby mohl jednatlivec o sobě rozhodovat sám;
- osobní příběh Václava Havla – jeho povahové rysy a způsob, jakým čelil bezpráví;
- bohatství a majetek – k čemu může sloužit majetek a jak ho lze smysluplně využít;
- srovnání postavení tehdejších mladých lidí s těmi dnešními, žijícími v demokracii;
- aktivní přístup k životu / aktivní občanství: diskuse se studenty o tom, zda se domnívají, že je pro ně důležité zajímat se o svět okolo sebe, vyjadřovat se k němu a scházet se se svými vrstevníky – jaké konkrétní aktivity oni ve svém volném čase dělají, zda převažují osobní, nebo virtuální setkávání – v čem spatřují hlavní rozdíly oproti mládí Havlovy generace a co naopak zůstalo pro mladé lidi navzdory době a režimu stále stejné.

Návrhy konkrétních otázek a úkolů, o kterých lze ve třídě diskutovat, obsahuje pracovní list.